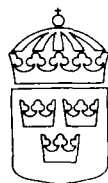

Utbildningsutskottets betänkande 1988/89:UbU3

Teckenspråksundervisning m.m.

1988/89
UbU3

Motionerna

1986/87:Ub236 av Sigge Godin och Barbro Sandberg (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att anordna teckenspråksundervisning i grundskolan under hemspråksliknande former.

1986/87:Ub297 av Gunnel Jonäng (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om undervisning i teckenspråk enligt motionen och att denna undervisning skall vara statsbidragsberättigad.

1986/87:Ub324 av Gunhild Bolander m.fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att teckenspråk blir accepterat som hemspråk och sålunda statsbidragsberättigad,

3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att dövskultur skall jämföras med andra minoritetskulturer.

1986/87:Ub342 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att undervisning i teckenspråk som hemspråk skall vara statsbidragsberättigad.

1987/88:Ub236 av Olof Johansson m.fl. (c) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kvalitetsfrågorna vid dövskolorna.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:So615.

1987/88:Ub269 av Margareta Persson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en satsning på teckenspråket.

1987/88:Ub276 av Nils Carlshamre m.fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att undervisningen för döva bör förbättras på sätt som i motionen angetts.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:Sf273.

1987/88:Ub284 av Sigge Godin och Barbro Sandberg (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om teckenspråksutbildning för familjer med döva eller hörselskadade barn.

2. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen skall kartlägga antalet föräldrar och syskon till döva och hörselskadade barn. 1988/89:UbU3

1987/88:Ub310 av Elisabeth Fleetwood och Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att undervisning i teckenspråk som hemspråk skall vara statsbidragsberättigat.

1987/88:Ub349 av Björn Samuelson (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utbildning i teckenspråk för föräldrar till döva och hörselskadade barn,

2. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en snabbutredning med målsättningen att en kostnadsfri utbildning i teckenspråk snarast kommer till stånd.

1987/88:Ub356 av Alf Svensson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en garantinivå av resurser för hörselskadade barn i ungdomsskolan.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:So636.

1987/88:Ub357 av Karl-Gösta Svenson och Elisabeth Fleetwood (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utbildning i teckenspråket för hörande föräldrar och syskon till döva barn.

Remissyttrande

Utbildningsutskottet begärde den 4 november 1987 ett yttrande från skolöverstyrelsen (SÖ) över fyra motioner väckta under allmänna motionstiden 1987, närmast i vad avser underlag för bedömning av behovet av teckenspråksundervisning för hörande barn med döva föräldrar eller syskon och – om behov förelåg – förslag till tänkbara former för bedrivandet av undervisningen. I yttrandet borde om möjligt ingå kostnadsberäkningar. SÖ avgav sitt yttrande den 11 mars 1988.

Utskottet

Teckenspråksundervisning för hörande anhöriga till döva eller hörselskadade personer

Under allmänna motionstiden vid riksmötena 1986/87 och 1987/88 väcktes motioner om teckenspråksundervisning för hörande barn med döva föräldrar eller döva syskon och för hörande föräldrar med döva barn.

I motionerna 1986/87:Ub236 (fp), 1986/87:Ub324 (c) yrkande 1 och 1986/87:Ub342 (m), väckta under allmänna motionstiden 1987, hemställs att teckenspråksundervisning för *hörande barn med döva föräldrar eller döva syskon* skall jämföras i statsbidragshänseende med hemspråksundervisning. I detta syfte bör dövskulturen enligt motion 1986/87:Ub324 yrkande 3 jämföras med andra minoritetskulturer.

Även i motion 1986/87:Ub297 (c) begärs förslag om statsbidrag till teckenspråksundervisning för hörande barn med döva föräldrar eller syskon.

Motionären anser emellertid att det inte bör göras någon jämförelse med hemspråksundervisningen.

Över motionerna som väcktes under allmänna motionstiden 1987 begärde utbildningsutskottet den 4 november 1987 yttrande från SÖ.

Följande år, under allmänna motionstiden 1988, väcktes ånyo motioner om statsbidrag till teckenspråksundervisning. Yrkandet i motion 1987/88:Ub310 (m) överensstämmer helt med yrkandet i den föregående år väckta motionen 1986/87:Ub342.

Samma år togs frågan om statsbidrag till teckenspråksundervisning för både *hörande föräldrar och syskon i familjer med döva eller hörselskadade barn* upp i motionerna 1987/88:Ub284 (fp) och 1987/88:Ub357 (m). I motion 1987/88:Ub349 (vpk) behandlas frågan om teckenspråksundervisning för föräldrar till döva eller hörselskadade barn. I samtliga dessa tre motioner anfördes att behovet av bättre teckenspråksundervisning är stort. Vidare begär motionärerna att antalet föräldrar och syskon till döva eller hörselskadade barn skall kartläggas. Motionärerna anser att föräldrar till döva eller hörselskadade barn bör få rätt till ledighet för deltagande i teckenspråksundervisning och ersättning för kurskostnader och förlorad arbetsinkomst.

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är väsentligt att medlemmar inom en familj har tillgång till ett gemensamt språk. I familjer med döva eller hörselskadade medlemmar är det därför av stor betydelse att de hörande får lära sig använda teckenspråket. Då det gäller att utforma ett statligt stöd till teckenspråksundervisning för barn och ungdom i skolåldern har motionärerna framfört olika förslag.

Utskottet tar först upp frågan om att jämställa teckenspråksundervisning i skolan med hemspråksundervisning i statsbidragshänsecnde.

I betänkandet UbU 1986/87:2 (s. 12–13) erinrade utskottet om att syftet med hemspråksundervisningen enligt läroplanen (Lgr 80 s. 149) skall vara att vidmakthålla och utveckla kunskaper i det språk som barnet använder i sin dagliga miljö. Barnet får härigenom möjlighet att leva sig in i och känna samhörighet med föräldrarnas/vårdnadshavarnas kulturella bakgrund. I kursplanen för hemspråk anges bl.a. att eleverna skall få kunskaper om sin kulturella bakgrund, kulturtraditioner, religion, historia, folk, land. Barnet skall ha etablerade kunskaper i hemspråket, och hemspråksundervisningen bör under inga omständigheter få betraktas som nybörjarundervisning. Utskottet ansåg att överväganden om statligt bidrag till undervisning i teckenspråk för hörande barn till döva föräldrar bör göras utan jämförelse med reglerna för hemspråksundervisning.

I sitt yttrande över motionerna från riksmötet 1986/87 anför SÖ att styrelsen delar utbildningsutskottets uppfattning och hänvisar till vad som står i läroplanen för specialskolan:

Teckenspråk och svenska är skilda språk. Den tvåspråkighet som eftersträvas för döva och många hörselskadade elever är inte helt jämförbar med annan tvåspråkighet. Dövas tvåspråkighet är monokulturell genom att de båda språken i huvudsak förmedlar samma kultur.

Utskottet anser att riksdagen med det anförda bör avslå de motioner som begär att teckenspråksundervisning skall jämställas med hemspråksunder-

visning, nämligen 1986/87:Ub236, 1986/87:Ub324 yrkandena 1 och 3, 1988/89:UbU3 1986/87:Ub342 och 1987/88:Ub310.

Utskottet behandlar nu övriga motionsyrkanden som avser stöd till teckenspråksundervisning för de barn och ungdomar i skolan som har döva eller hörselskadade föräldrar eller syskon.

SÖ har med bistånd av intresseorganisationerna uppskattat att det finns omkring 1 000 barn och ungdomar i åldersgruppen 7–19 år som har döva eller hörselskadade föräldrar eller syskon (i förskoleåldern eller i skolan). Till dem kommer enligt SÖ:s uppskattning ca 500 elever i skolan som har döva eller hörselskadade syskon i särskolan. Totalt skulle således omkring 1 500 barn och ungdomar i grundskolan och gymnasieskolan ha behov av undervisning i teckenspråk för att bättre kunna kommunicera med sina döva eller hörselskadade familjemedlemmar.

De möjligheter till teckenspråksundervisning som finns i dag redovisas i SÖ:s yttrande. Eleverna kan i princip välja teckenspråk som tillvalsämne under högstadiet i grundskolan. På några orter finns teckenspråk försöksvis som C-språk inom gymnasieskolan. SÖ betonar dock betydelsen av att teckenspråksundervisningen ges tidigt och kontinuerligt och anser att undervisning så sent som på högstadiet och i gymnasieskolan kan ge en möjlighet till fördjupning av kunskaperna för dem som så önskar. SÖ redovisar vidare att specialskolorna disponerar 75 000 kr. årligen för teckenspråksundervisning för syskon till elever i specialskolan. Även vid Västanviks folkhögskola i Leksand finns kurser för syskon till döva barn. Slutligen redovisas möjligheten för dem som har fyllt 14 år att delta i studiecirkel i teckenspråk. Sådana studiecirkel är berättigade till tilläggsbidrag.

SÖ påpekar att de möjligheter som erbjuds i dag inte är tillgängliga för alla och anser att en fast reglerad möjlighet till undervisning i teckenspråk bör finnas för hörande skolelever som har döva föräldrar eller syskon och som behöver och önskar sådan undervisning. Möjligheten bör enligt SÖ erbjudas i förskola, grundskola, särskola, sameskola och gymnasieskola.

Statsbidrag bör enligt SÖ utgå för en lärarveckotimme per elev och år. Om flera elever deltar i en grupp bör medel utgå till en lärarveckotimme för gruppen. Förutsättningarna för gruppundervisning bedöms emellertid som små. Vidare anser SÖ att det kan bli svårt att anordna undervisning på grund av lärarbrist. SÖ uppskattar resursbehovet till maximalt 1 500 veckotimmar per år. Under en treårig uppbyggnadsperiod bör de regionala planeringsberedningarna ansvara för verksamheten. I takt med att lärarfrågan löses kan undervisningen enligt SÖ:s mening inlemmas i skolans reguljära verksamhet. SÖ uppskattar i sitt yttrande behovet till 350, 500 resp. 600 veckotimmar per år under treårsperioden.

I anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 begär SÖ 2,8 milj. kr. till 350 lärarveckotimmar under anslaget Särskilda insatser inom skolområdet.

Utskottet kan konstatera att samtliga motionärers önskemål om att finna en form för statsbidrag till teckenspråksundervisning för hörande elever i skolan i allt väsentligt tillgodosetts genom den bidragskonstruktion som SÖ utarbetat. Utskottet förutsätter att frågan nu aktualiseras i det pågående arbetet med budgeten för 1989/90. Riksdagen får därför tillfälle att återkomma till frågan om resursberäkning. Någon särskild åtgärd anser utskottet inte

vara nödvändig nu, varför motionerna 1986/87:Ub297 delvis, 1987/88:Ub284 delvis och 1987/88:Ub357, delvis, avstyrks.

1988/89:UbU3

Utskottet behandlar slutligen frågan om teckenspråksundervisning för föräldrar till döva eller hörselskadade barn.

SÖ:s yttrande avser de äldre motionerna som endast behandlar teckenspråksundervisning för hörande barn och ungdomar. I sitt yttrande uppmärksammar emellertid SÖ också hörande föräldrars behov av teckenspråksundervisning. Döva barn måste enligt SÖ så långt det är möjligt få lära sig och utveckla ett språk på ett naturligt sätt i sin familj. Med hänsyn till att teckenspråk är det språk som döva kan tillägna sig på ett naturligt sätt, borde deras föräldrar få möjlighet att utan egna ekonomiska uppoffringar lära sig teckenspråk. SÖ redovisar att föräldrar kan delta i teckenspråkskurser anordnade av studieförbund, inom folkhögskolan och vid statens skola för vuxna i Härnösand. Möjligheterna att delta begränsas dock av brist på lärare samt av föräldrarnas kostnader för resor, boende utanför hemorten och ledighet från arbete. SÖ menar att frågan bör uppmärksammas, förslagsvis inom ramen för den aviserade handikapputredningen. Denna utredning har numera, genom regeringens beslut den 15 september, fått sina direktiv (dir. 1988:53), vilka rubriceras Samhällets stöd till människor med funktionshinder.

Utskottet vill vidare erinra om att ersättning till föräldrar för förlorad arbetsinkomst i vissa fall regleras inom föräldraförsäkringen (lagen 1962:381 om allmän försäkring). Så vitt utskottet kunnat utröna har frågan om möjligheten för föräldrar att få ersättning vid deltagande i teckenspråkskurs hittills inte aktualiserats i högre instans.

Med hänvisning till den nyligen påbörjade utredningen om samhällets stöd till handikappade och till de redovisade möjligheter att få teckenspråksundervisning som finns redan i dag avstyrker utskottet motionerna 1986/87:Ub297 delvis, 1987/88:Ub284 delvis, 1987/88:Ub349 och 1987/88:Ub357 delvis.

Utbildning av teckenspråkslärare

I tre motioner, nämligen 1987/88:Ub236 (c) yrkande 1, 1987/88:Ub269 (s) och 1987/88:Ub276 (m) yrkande 2, hemställs att riksdagen skall göra ett uttalande om behovet av flera teckenspråkskunniga lärare m.m. inom undervisningen av döva och hörselskadade barn och ungdomar. Enligt motion 1987/88:Ub236 skulle en ökad tillgång på teckenspråkskunniga lärare höja kvaliteten på utbildningen vid specialskolorna. I detta syfte borde redan verksamma, döva teckenspråkslärare ges behörighet för lärartjänst vid skolorna. I motion 1987/88:Ub276 anføres att lärare som undervisar döva och hörselskadade bör få fortbildning i teckenspråk. Bristen på lärare i teckenspråk påverkar enligt motion 1987/88:Ub269 även tillgången på teckenspråkstolkar.

Utskottet har redan i föregående avsnitt konstaterat att det råder brist på teckenspråkslärare. Viss utbildning har dock förekommit i Stockholm och vid Västanviks folkhögskola i Leksand.

Universitetet i Stockholm och högskolan för lärarutbildning i Stockholm

(HLS) anordnade 1981/82–1984/85 en högskoleutbildning för döva om sammanlagt 160 poäng, varav 60 poäng avsåg teckenspråk, 40 poäng svenska som främmande språk för döva, 20 poäng litteraturvetenskap för döva och 40 poäng praktisk-pedagogisk utbildning av döva språklärare för döva elever. Sex personer genomgick utbildningen.

I skrivelse den 18 december 1986 till regeringen föreslog universitetet och HLS att denna utbildning skall ge behörighet för tjänst som lärare och att tjänster skall inrättas.

UHÄ och SÖ har yttrat sig till regeringen över skrivelsen. SÖ påpekar att svenska inte betraktas som något främmande eller andra språk i läroplanerna för specialskolan eller gymnasieskolan och föreslår att begreppet svenska för döva skall användas. SÖ påpekar vidare att behovet av de föreslagna tjänsterna är litet men anser att sådana bör få inrättas vid specialskolorna och vid den gymnasiala utbildningen för döva och hörselskadade i Örebro. SÖ anför att behörighetskraven bör vara 60 poäng i teckenspråk, 60 poäng i svenska för döva, 40 poäng praktisk-pedagogisk utbildning samt avkortad speciallärarutbildning. UHÄ anför att behovet av lärare noga bör övervägas innan utbildningens dimensionering bestäms. UHÄ anser att utbildningen av lärare i teckenspråk bör kunna ske inom ramen för grundskolläraryrket och ämneslärarlinjerna. Förslaget bereds nu inom utbildningsdepartementet.

I SÖ:s yttrande över de tidigare redovisade motionerna från 1986/87 erinras om att omkring 70 barndomsdöva personer har genomgått en terminslång lärarkurs vid Västanviks folkhögskola (de dövas folkhögskola i Leksand). Utbildningen är närmast avsedd för ledare av studiecirkel och folkhögskolekurser i teckenspråk för döva.

I SÖ:s anslagsframställning för 1989/90 begärs ytterligare medel till fortsatt utbildning vid folkhögskola av dessa teckenspråklärare samt till utbildning av teckenspråkstolkar och tolkar för vuxendöva och dövblinda. Dessa frågor ingår således i den nu pågående budgetberedningen.

Regeringen beslöt den 9 juni 1988 att anslå 500 000 kr. för fortbildning i teckenspråk för lärarna vid specialskolan och för metodutveckling beträffande sådan tvåspråkighet som avser teckenspråk och svenska.

I proposition 1988/89:4 om skolans utveckling (s. 87–90) föreslås att en ny specialpedagogisk påbyggnadsutbildning om 40–60 poäng med möjlighet till ytterligare specialisering eller fördjupning om 20–40 poäng skall inrättas den 1 juli 1990. Till linjens inriktning mot hörselskadade och döva elever skall förkunskaper i teckenspråk krävas motsvarande 20 poäng. Propositionen behandlas av utskottet i ett senare betänkande.

Med hänvisning till vad som redovisats anser utskottet att riksdagen inte behöver göra det i motionerna önskade uttalandet om behovet av att öka antalet teckenspråklärare och teckenspråkstolkar. Problemet är uppmärksammat. Vissa frågor bereds för närvarande inom regeringskansliet, medan andra frågor har aktualiserats i riksdagen genom proposition 1988/89:4. Därmed avstyrks motionerna 1987/88:Ub236 yrkande 1, 1987/88:Ub269 och 1987/88:Ub276 yrkande 2.

Riksdagen bör enligt motion 1987/88:Ub356 (c) begära ett förslag från regeringen om en garantinivå beträffande utrustning och personal när hörselskadade barn integreras i skolan.

Ansvar för hur integreringen av hörselskadade barn och ungdomar i skolan genomförs är decentraliserat till resp. kommun och landstingskommun. Det åligger således dem att tillse att integreringen genomförs på ett tillfredsställande sätt. Vid behov av extra lärarresurser kan medel från förstärkningsresursen resp. anslaget till särskilda insatser inom skolområdet användas. Enligt förordningen (1987:738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet skall länskolnämnden fördela medlen utifrån en allmän bedömning av resp. kommuns behov av extra resurser och inte gå in i en prövning av de särskilda behoven för varje enskild elev. Det bidrag en kommun tilldelas får användas för undervisningsinsatser på det sätt kommunen finner lämpligt. Kommunerna bekostar lokalanpassning och fast utrustning. Landstingskommunerna bekostar hjälpmedel och kringutrustning till dessa för handikappade elever i skolan.

Utskottet har i ett föregående avsnitt redovisat att en kommitté nyligen tillkallats för att se över samhällets stöd till människor med funktionshinder (dir. 1988:53).

Utskottet anser att det inte finns anledning för riksdagen att nu göra något uttalande om en garanterad resursnivå vid integrering av döva och hörselskadade barn i skolan, varför motion 1987/88:Ub356 avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *statsbidrag till teckenspråksundervisning jämställt med statsbidrag till hemspråksundervisning*

att riksdagen avslår motionerna 1986/87:Ub236, 1986/87:Ub324 yrkanden 1 och 3, 1986/87:Ub342 och 1987/88:Ub310,

2. beträffande *teckenspråksundervisning för barn och ungdom med döva eller hörselskadade föräldrar eller syskon*

att riksdagen avslår motionerna 1986/87:Ub297, 1987/88:Ub284 och 1987/88:Ub357, samtliga delvis,

3. beträffande *teckenspråksundervisning för föräldrar till döva eller hörselskadade barn*

att riksdagen avslår motionerna 1986/87:Ub297 delvis, 1987/88:Ub284 delvis, 1987/88:Ub349 och 1987/88:Ub357 delvis,

4. beträffande *utbildning av teckenspråkslärare*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ub236 yrkande 1, 1987/88:Ub269 och 1987/88:Ub276 yrkande 2,

Stockholm den 15 november 1988

På utbildningsutskottets vägnar

Lars Gustafsson

Närvarande: Lars Gustafsson (s), Larz Johansson (c), Helge Hagberg (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Bengt Silfverstrand (s), Lars Leijonborg (fp), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Ingvar Johnsson (s), Berit Löfstedt (s), Birger Hagård (m), Carl-Johan Wilson (fp), Marianne Andersson (c), Eva Goës (mp), Marita Bengtsson (s), Ewa Hedkvist Petersen (s) och Ylva Johansson (vpk).

Reservation

Teckenspråksundervisning för föräldrar till döva eller hörselskadade barn (mom. 3)

Ylva Johansson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Med hänvisning" och slutar med "1987/88:Ub357 delvis" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att föräldrar till döva eller hörselskadade barn bör tillförsäkras en kostnadsfri och förbättrad teckenspråksundervisning. Det är av avgörande betydelse för dessa barns utveckling att de och deras övriga familjemedlemmar kan tala med varandra och finna en naturlig gemenskap inom familjen. Enligt utskottets mening bör denna fråga behandlas snarast inom den nyligen tillkallade kommittén. Inledningsvis bör antalet sådana föräldrar kartläggas. Vidare bör kommittén överväga om teckenspråkskurser för föräldrar bör ingå som ett led i habiliteringen av de döva och hörselskadade barnen. Om kommittén finner det nödvändigt bör den också komma med förslag till ändring eller komplettering av lagstiftningen för att tillförsäkra föräldrarna rätt till ledighet och ersättning för förlorad arbetsinkomst vid deltagande i teckenspråkskurs. Riksdagen bör med bifall till motion 1987/88:Ub349 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att moment 3 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

3. beträffande *teckenspråksundervisning för föräldrar till döva eller hörselskadade barn*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Ub349 samt med anledning av motionerna 1986/87:Ub297, 1987/88:Ub284 och 1987/88:Ub357, samtliga delvis, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.